

פרק ה'

מפרשי הירושלמי

יש ציטוטים רבים מן הירושלמי אצל הראשונים ופירושים רבים למאמרי ירושלמי שצוטטו. אך פירושים עוקבים למסכתות שלמות של הירושלמי, יש לנו רק אחרי גירוש ספרד. הבבלי מאידך, יש לו פירושים כבר מימי הגאונים, כלומר לא היה שום נתק בין זמן עריכתו לתחילת פרשנותו.

ר' שלמה סיריליאו

המפרש הראשון שפירושו בא לידינו, הוא רש"ס: ר' שלמה סיריליאו. הוא פירש את זרעים ומסכת שקלים. הוא מצוטט הרבה ע"י מלאכת שלמה. פירושו קצר כדרך הראשונים. מדובר בגולה ספרד שהתישב בירושלים אחרי שנת רפ"ב (1522). הוא חיבר גמרא על מסכת עדויות, ע"י איסוף סוגיות מן התלמוד.

בעל ספר חרדים

ר' אליעזר ב"ר משה אזכרי חי בא"י ונסמך ע"י ר' יעקב בירב. הוא היה קדוש מאד וחיבר ספר חרדים על המצוות. מפירושו הודפס רק הפירוש לירושלמי ברכות, למרות שחיבר אותו על הרבה מסכתות.

שני הפירושים הנ"ל היו גנוזים כ-300 שנה. החיד"א כותב בספר הגדולים על ר' שלמה סיריליאו, כי "ישנו בעה"ק ירושלים ת"ו כ"י והנאני מאד".

ר' שמואל יפה אשכנזי

אגדות הירושלמי מפורשות ע"י ר' שמואל יפה אשכנזי שגדל אצל הספרדים.

מלאכת שלמה

ר' שלמה העדני שעלה מתימן לארץ במאה הטי"ז ועשה פירוש על המשנה בשם מלאכת שלמה. פירוש זה מביא הרבה את הירושלמי.

שדה יהושע

המפרש הספרדי הגדול מתורכיה, ר' יהושע בנבנשתי, אחיו של ר' חיים בעל כנה"ג על השולחן ערוך. פירושו "שדה יהושע" קיים על כל הירושלמי חוץ מן האגדות ומן הסוגיות של הלכתא למשיחא. הפירוש ארוך מאד.

מהרא"ף

הפירושים הראשונים שיש לנו באו א"כ מחוגי הספרדים אחרי גירוש ספרד. הראשון באשכנז שהתעורר לפרש את הירושלמי הוא מהרא"ף (ר' אליהו פולדא מגליציה, ת"כ-תפ"ה, 1660-1725). הוא פירש את זרעים, שקלים ושלש הבבות.

קרבן העדה

ר' דוד פרנקל (1706-1762) השלים את פירוש מהרא"ף וחיבר את "קרבן העדה" על מועד, נשים, סנהדרין, מכות ושבועות.

פני משה

ר' משה מרגלית חיבר את "פני משה" על כל הירושלמי והוספות ב-"מראה הפנים".

שנות אליהו

הגר"א הוא אחד מגדולי הירושלמי. הוא השתמש בו הרבה בפירושו לשולחן ערוך ובפירושו "שנות אליהו" למשנה. הוא פירש את סדר זרעים של הירושלמי ועשה הגהות על ירושלמי זרעים.

הרידב"ז, ניר, נתיבות

תלמידי הגר"א המשיכו בפעולו, ומהם יש לנו פירושי הרידב"ז, ספר ניר וספר נתיבות ירושלים (יש לציין כי מחוגי הגר"א נוצרה תנועת עלייה לארץ).

בהסתכלנו על פירושי הספרדים ועל פירושי האשכנזים לירושלמי, אנו יכולים לומר כי יש קשר בין תחיית הירושלמי לבין חידוש הקשר בין עם ישראל לארצו.